

СЕКЦІЯ 4.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

КОРМИЧ ЛЮДМИЛА ІВАНІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідуюча кафедрою політичних теорій, доктор історичних наук, професор

ЯДЕРНА ЗБРОЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Ядерна зброя в сучасному світі, на превеликий жаль, залишається важливим стратегічним та політичним чинником впливу. Країни, що мають ядерний статус, розглядаються як вагомий суб'єкти політики. Приналежність до «ядерного клубу» сама по собі створює гарантії невикористання військової сили проти його членів з боку інших суб'єктів міжнародних відносин. Зі зворотної сторони, саме наявність ядерних потенціалів в ряді ситуацій розцінюється окремими державами, які їх мають, в якості дозвольного інструменту для використання сили щодо інших учасників системи міжнародних відносин.

В такому ключі, наприклад, можна розглядати військове втручання Російської Федерації в Грузії в 2008 році чи в Україні з 2014 року та по теперішній час.

Такі країни більш схильні до застосування військової сили і порушень норм міжнародного права. Наявність у них ядерного потенціалу нерідко виступає визначальним фактором прийняття рішень про початок військової операції і відправки військ в різні регіони, що знаходяться поза межами їх власних кордонів.

Ядерна зброя приваблює агресивно налаштовані політичні режими, які прагнуть отримати доступ до її виробництва попри всі міжнародні угоди про нерозповсюдження даного виду зброї масового знищення. Це стає мотивацією порушення норм міжнародного права та принципів, закладених в міжнародні договори стосовно заборони розробки, випробувань та використання; нерозповсюдження, скорочення ядерних потенціалів, як демонструє, наприклад, поведінка Північної Кореї чи Ірану. В свою чергу, це створює додаткові зони напруги, потребуючи уваги і зусиль світової спільноти до розв'язання подібних конфліктних ситуацій.

Запаси ядерної зброї в сучасному світі, як і раніше, дуже великі. Особливо це стосується Російської Федерації і США, навіть з урахуванням

скорочень їх арсеналів після укладання ряду обмежуючих договорів, починаючи з середини 70-х років минулого століття. У світі нараховується близько 16000 ядерних боезарядів, включаючи як стратегічні, так і тактичні озброєння, чого цілком достатньо, щоб кілька разів знищити все людство. Тож незважаючи на те, що порівняно з піком нарощення ядерних потенціалів у 80-их роках минулого століття це “вертикальне” розповсюдження зменшилось, та воно все ще вкрай загрозливе для людства.

Та попри подібну загрозу країни не демонструють готовності до повної заборони і знищення ядерної зброї. Навпаки, “горизонтальне” розповсюдження долучило до “ядерного клубу” США, Росії, Великої Британії, Франції, Китаю ряд нових учасників – Індію, Пакистан, Ізраїль. Ядерні випробування проводить Північна Корея, “пороговою” країною щодо набуття такої зброї є Іран. Бо одні розцінюють наявність ядерних потенціалів як аргумент стабільності системи міжнародних відносин з поступовим скороченням чисельності війн. Інші ж вважають, що будь які зміни здатні спровокувати колапс і хаос в системі міжнародних відносин.

Якщо не рахувати Південно Африканську Республіку, яка знищила всього 6 боезарядів, якими володіла, то на сьогодні Україна залишається єдиною країною у світі, яка реалізувала такий масштабний проект, повністю відмовившись від третього за потужністю ядерного потенціалу, який включав 176 міжконтинентальних балістичних ракет та 3000 тактичних. Були не лише вивезені всі стратегічні та тактичні ядерні ракети, а і знищені всі пускові установки. Позбавились навіть від залишків ядерних матеріалів, що могли бути використані при виробництві ядерних зарядів. Така відмова в односторонньому порядку була повністю виконана, що стало підставою для підписання в 1996 році Будапештського меморандуму між Україною, Російською Федерацією, Великою Британією і США про гарантії безпеки для України.

Але це не стало фактором стримування від агресивних дій, починаючи з 2014 року, з боку РФ як одного з підписантів даної міжнародної угоди. Подібні порушення міжнародних правових норм стимулюють прибічників володіння ядерною зброєю, залишаючи оцінки даного виду озброєнь як чинника стратегічних впливів у світовій політиці. Натомість, це активізує дії прихильників концепцій ядерного стримування, під гаслом яких уповільнюються процеси роззброєнь та обмежень використання сили в міжнародних відносинах. Фактор військової могутності залишається в переліку способів реалізації стратегій і досягнення цілей в процесах інтеракції міжнародних акторів. І це спонукає держави до збільшення військових витрат, вдосконалення існуючих видів озброєнь та розробки нових, що, на думку частини їх політичних еліт, має стати переконливим аргументом для суперників і чинником збереження миру та захисту власної безпеки.

В даному розумінні ядерна зброя розглядається як база надійної оборонної моделі, яка передбачає можливість оперативного удару у відповідь, неприйнятного для агресора. При цьому реальність застосування

ядерної зброї вважається практично неможливою, враховуючи усвідомлення прогнозованих катастрофічних наслідків для всіх сторін – учасників конфлікту.

Та навряд чи ядерне стримування, тобто, існування потенційних масштабних загроз удару у відповідь, може розцінюватись як важіль балансу і миру в рамках системи міжнародних відносин. Адже багато в чому ми маємо покладатись на суто суб'єктивний фактор – усвідомлення і розуміння загроз контрдій. Та альтернативою стримуванню може стати як раз вивільнення, що можливо за умов жорстких авторитарних та тоталітарних режимів, які не зникли, а в ряді випадків і агресивних гібридних режимів. І з цієї точки зору планета може стати заручником власних ядерних потенціалів, коли немає реального паритету володіння ними і відсутні гарантії абсолютної неможливості несанкціонованого або випадкового їх використання внаслідок технологічних збоїв. Залишається і вірогідність нанесення превентивного удару у випадку розробки та випробовування ядерної зброї потенційним супротивником – порушником норм міжнародного права. Тобто, існує ряд факторів, здатних спровокувати використання ядерної зброї свідомо чи ненавмисно.

Тому ядерна зброя, що має безмежну руйнівну потужність і катастрофічні вторинні наслідки застосування, не повинна розглядатись ні в якості засобу ведення війни, ні як інструмент політичного стримування чи залякування потенційних супротивників та спосіб гарантування національної безпеки і захисту національних інтересів. Бо у окремих неядерних держав може виникати бажання також володіти цим видом зброї, що постійно стимулюватиме ядерне розповсюдження замість скорочень і заборон, необхідних для збереження миру. Така ланцюгова реакція створює нові загрози та породжує нові небезпечні виклики на міжнародній арені, дестабілізує стратегічні відносини та стратегічну взаємодію суб'єктів системи міжнародних відносин. Розширення “ядерного клубу” фактично підриває систему ядерного стримування.

Ще однією загрозою може бути потрапляння ядерних зарядів до рук міжнародних терористичних організацій, або намагання виправдати боротьбою з терористами застосування ядерної зброї.

Тому міжнародна спільнота особливої уваги приділяє укріпленню Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та його інститутів, механізмам контролю, застосуванню санкцій проти «порогових» країн. Але ідея повного ядерного роззброєння ще не стала стратегічним чинником міжнародної безпеки, залишаючи ядерну зброю в якості фактору впливу на систему міжнародних відносин в сучасному світі, а договірно-правові обмеження не працюють ефективно. Навпаки, США, РФ демонструють відмову від ряду взятих раніше зобов'язань, інші країни оновлюють свої ядерні потенціали, тож ядерне роззброєння не відбувається і залишається довгостроковою перспективою забезпечення міжнародної безпеки.

На сучасному етапі ядерна зброя, при всій суперечливості і неоднозначності оцінок, продовжує бути важливим політичним інструментом

світової політики [1, с. 163-177]. І головне, щоб вона не застосовувалась на практиці ні для агресивного нападу, ні для превентивного удару, ні як удар у відповідь в результаті ескалації неядерного військового конфлікту між ядерними державами заради швидкої перемоги чи компенсації чисельних переваг супротивника. Не може знижуватись і поріг використання ядерної зброї під приводом вдосконалення тактичних озброєнь на базі так званих “чистих ядерних зарядів” з мінімальними наслідками ядерного забруднення. Тобто, тонка грань між стримуванням та веденням війни не повинна порушуватись. Тільки за таких умов реалізується стратегія запобігання не лише ядерному конфлікту, але поступово і будь-якому іншому варіанту застосування сили в міжнародній політиці.

Список використаної літератури:

1. Кормич Л. І., Польовий М. А. Світовий політичний процес: глобальний та національний вимір: [навч. пос.] / Л. І. Кормич, М. А. Польовий. – Одеса: Фенікс, 2017. – 237 с.

Ключові слова: ядерна зброя, ядерне стримування, стратегія нерозповсюдження

Ключевые слова: ядерное оружие, ядерное сдерживание, стратегия нераспространения

Key words: nuclear weapons, nuclear deterrent, non-proliferation strategy.

ВИГМАН КОСТЯНТИН МИКОЛАЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри політичних теорій, доктор політичних наук, професор

ШВЕЙЦАРСЬКИЙ ВИМІР ПРОЦЕСІВ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ

Досліджуючи процеси етнополітичної інтеграції та дезінтеграції на європейському просторі неможливо оминати кейс Швейцарії – країни, яка за багатьма ознаками відрізняється від інших європейських країн, але є центром доцентрово-відцентрових тенденцій. Науковий інтерес до цієї держави обумовлений кількома головними факторами: 1) Швейцарія є нейтральною державою, яка не входить до складу ЄС, але достатньо інтегрована в європейський простір; 2) Швейцарія є контрастно гетерогенною поліетнічною державою, що дає підстави дослідникам сумніватися у життєздатності спільної швейцарської ідентичності, але забезпечує високий рівень участі всіх етноспільнот в прийнятті рішень; 3) високий рівень економічного розвитку та демократичності, привабливі стандарти життя Швейцарії заохочують суміжні регіони сусідніх держав заявляти про наміри етнополітичної інтеграції.